

રસવતી-ત્રેખ માળા.

હરીજીત છંદ.

માતા સરસ્વતીની કૃપા સદ્ગુણિને વિકસાવશે,
નિકાર દૂરી પરિતાપનો સુખ સર્વને ઝળકાવશે
કર્મવ્યના કોપવન વિશે કંપદેશ ઝળકાવી લાઠવશે,
શિશુનાતીતાં જાનથી અપનાંકરણ ઉમરાવશે.

પ્રથમ માણી

સંવત ૧૯૭૬

નંત્રી અને પ્રકાશક-મણીલાલ જીવરામ ગાંધી
જાદરકર.

દશા નાગર વણિક હિતવર્ધક મંડળ

નં. ૧૪ સી. પો. ટેન્ક રોડ-મુંબઈ.

ભાડીક મુદ્રા પોષ્ટેજ સાથે રૂ. ૧-૮-૦

“ અર્પણ પત્રિકા. ”

પરમ આશિષક, દેવી ગુણ મંડીત શ્રી દેવીદાસ મયનલાલ
મુ. મુંબાઈ.

વિદ્યાગોદિતાં કાર્યોમાં આપ અતિદુરણ પૂર્વક પ્રેમ દર્શાવે
છો. રોકે ભારત યાગદાતાં સંકેટો પ્રતિ સહાનુભૂતિ દાખ-
વવા અત્યંત કસોટી પ્રદર્શીત કરે છે, પરમાર્થના રતુનિપાત
કમીમાં નીરંતર કરે લંબાવી કીરનારની કૃપા પ્રાપ્ત કરવામાં
સત્ય ઉચ્છ્વલ રહે છે, તેમજ વૈભવનાં અતેક સાધનો વિપ-
રિત્ય લેવા છતાં આપનું નિરાભીમનન્ય મ્હારા પ્રત્યે વાત્સલ્ય
મય સંબંધની વાગાળી, હત્યાદિ કેન્દ્ર ગુણોથી આકર્ષાઈ સરસ્વતી
લેખ માળા નો આ પ્રથમ અંક આપને પ્રેમ પૂર્વક અર્પણ
કરે મૂલ્ય શૂન્ય હું.

શ્રી. કુમારિલાલ મેવડા,

મળીલાલ છવરામ ગાંધી જાહેરકર

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૪૬-૨ લગીક

પુસ્તકનું નામ સ.૨૨૨૫૧૧ લેખા.૫૧

વિષય ૨૨૨૫૧૧

સરસ્વતી

(સેખમાળા.)

પ્રભુ પ્રાર્થના.

હરીગીત છંદ.

શુભ કાર્યના પ્રારંભમાં પ્રભુમું પ્રથમ જગદીશ્વરા,
વિનવું ધરી હરિ! પ્રેમ ઉર અભ્યર્થના લેજો જરા;
કલ્યાણકારી છો પ્રભુ ! કરૂણા થકી સુખ સૌ મળે,
દુર થાય વાદળ દુઃખનાં અંતર તણી આશા રજે. ૧

નિર્મળ હૃદય દેજો વિભુ ! સદ્ગુણધી શોભે સદા,
કરૂણા ગરીબ જનની અને તમ નામ ના વિસરે કદા;
વધજો મને અનુરાગ ભારત માતની સેવા મહી,
પ્રાણાર્પણે પણ સત્ય માટે ટેક દિલ તોડે નહીં. ૨

આ વિશ્વના જંગલતણા રસ્તા ભયાનક છે અતી,
ઓ નાથ આપ દયા વિના ગભરાય બાળકની મતી;
દૃઢ જ્ઞાન રૂપ સાથી સુખદ પ્રભુ પાપથી ઉગારજો,
મદ, ભોભ, મત્સર, મોહ, આદી શત્રુઓ સંહારજો. ૩

અકળિત કળા આલમ તણી વર્ણન અહા હું થું કરું !
રવિ, ચંદ્ર, તારો, પર્વતો ! સાગર, સરિતા ને તર;
આ નાથ જોડી હાથ ! માગું શિતળ છાયા આપની,
સંસાર સાગર તારજો આ દાસના નાવિક બની.

૪

સરસ્વતી દેવીની સ્તુતી.

હરીગીહ છંદ.

વંદુ સરસ્વતી માત ઉર ઉલ્લાસથી ઉભરાય છે;
માનવ જીવન આનંદમય તમ સ્થાયથી દેખાય છે.
હુઃખ હારિણી સુખ કારિણી દેવી દયાની છો તમે,
કરૂણા તમારી થાય તો સંતાપ અંતરના શમે.
પરદેશમાં સ્થાયક બની ચિંતા તિમીરને ટાળતી,
સન્માન પામે સર્વદા તુજ સ્મરણમાં જેતી રતી;
આનંદ ને સંતોષ દાતા ! માત તુજ પરિબળ અતી;
પાપી જનોની પણ અહા ! સેવન થકી સુધરે મતી.
નિર્ધન બને ધનવાન માતા આપની કરૂણા વડે,
નરનાથ થું સ્પર્ધા કરે ! સુખ શ્રેષ્ઠ સૌથી સાંપડે;
દેવી ! તમારા પુજનથી ગુણ વૃદ્ધિ જનમાં થાય છે;

૧

૨

પરિમળ સુગંધિત કીર્તીનાં સર્વ સ્થળે ફેલાય છે.
 કર જોડી માતા વિનવું ! કિકરે ઉપર રાખો દયા,
 પદરજ પુનિતના સ્પર્શથી નર અમર કેક બની ગયા;
 જગવંદિની જનુની સદા યશગાન કીર્તીનાં કરું;
 આમી કૃપા ફળ દાંયીની સુખ સ્વર્ગનું અંતર ધરું.

રાગ માંડ.

જગો બધું હાથું પ્રભાત. જગો

પામે સંકટ ભારત માત. જગો.

વિવિધ વિભાવરી વિપત્તી કરી દિવ્ય પ્રકાશ જણાય

કર્તવ્યનું શુભ સ્મરણ કરાવી વાયુ સુગંધિત વાય

જગો.

તિલક, ગાંધી હિંદને માટે યત્ન કરે છે અપાર

સાર્થક કરવા જીવન કેરું અવસર આ સુખકાર

જગો.

કીર્તિ તણી ઉર ધરવા માળા, શૌર્ય સજ્જે મમ બ્રાત

અંતર સાચી અધ્યા રાખો સ્હાય થશે જગ તાત

જગો.

હું અપરાધી કે સમાજ ?

(હુકી વાતા.)

(લખનાર. તંત્રી.)

આજે વધસ્થાન ઉપર જવાના માર્ગમાં હજારો મનુષ્યોત્તરીત્વ મતીએ ચાલતાં દ્રવ્યમાન થાય છે. કેટલાક લોકો કહે છે કે મહારાજાએ એક વિકાળ સિંહને પાંજરામાં પુરેલો છે. કોઈ કહે છે એ કદાવર શરીરના મનુષ્યો મધ્ય યુદ્ધ કરનાર છે. કોઈ કહે છે એ એક ખુની માણસને શંસીની સજા થવાની છે.

બંધુઓ ! સત્ય વાત એ છે કે—અમૃતલાલ નામના એક વૈદિક પુત્રને ચોરીના ગુન્હા માટે મૃત્યુ દંડની સજા અપાય છે. અપરાધની વિશેષ ભયંકરતા એ હતી કે અપરાધીએ ખુદ સજાપુત્રના કંઠમાંથીજ સુવર્ણના અલંકાર ઉતારી લીધા હતા નગરજનોએ આવેલીડર ચોર પ્રથમ કોઈવાર જોયો નહોતો.

અપરાધીના મુખપર વિષાદ યુક્ત મલિનતા છવાઈ રહી છે. છતાં બ્યારીકીથી કલ્પના કરતાં તે મૃત્યુના ભયથી લેશ માત્ર ડરલો નથી એમ સ્પષ્ટ જણાય છે. કેટલીક વારે નામદાર મહારાજા સાહેબની ખાડી વધસ્થાન ઉપર આવી પહોંચી. સર્વ પ્રેક્ષકોનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું. મહારાજાએ ગુન્હેગારને પ્રશ્ન કર્યો—તમે મૃત્યુના કિ-

નારા પર ઉભા રહેલા હોવા છતાં તમારી મુખ મુદ્રા ઉપર બપનું એક પણ નીચાન જણાતું નથી. એ જોષ મ્હને આશ્ચર્ય થાય છે.

અમૃત—રંક કે રાય સર્વને માથે મ્હોત ઝેલું મોડું સરળએલુંજ હોવાથી એવો ભય રાખવો નિષ્પ્રયોજન છે.

મહારાજ—ઉચ્ચ જ્ઞાતિમાં જન્મ પામ્યા છતાં, આવા નીચ કૃત્યનું અવસંજન કરતાં તમને શરમ ન આવી ? હૃદયમાં પરિણામની ભયંકરતા પણ ન સમજાઈ ?

અમૃત—નામદાર ! શું આપ મહારા મુખથી સત્ય હકીકતજ સાંભળવા ઇચ્છો છો ?

મહારાજ—હા ! હું ધારૂં છું કે હવે જીંદગીની છેલ્લી ધડીએ અસત્ય ખોલી, અત્યાર સુધીમાં કરેલાં પાપમાં તમે વૃદ્ધિ નહિજ કરો !

અમૃત—મ્હને અત્યાર સુધી એજ આશ્ચર્ય થયાં કરે છે કે એક ધર્માવતારી અને ન્યાયી તરીકે ઓળખાતા ભૂપાળના રાજ્યમાં મને મહારા અપરાધની કોંચીન માત્ર હકીકત કહેવાની તક આપવા જોટલી પણ કોઈએ ઉદારતા પ્રદર્શિત કરી નથી. એક ધર્મ પરાયણ નૃપતીની ન્યાય શીલતામાં અમુક અંશે ઉચીત પ્રમાણમાં દયાનું પણ મિશ્રણ હોવું જોઈએ એ તત્વનું તમારા રાજ્ય કર્મચારીઓએ સ્વપ્નમાં પણ વિલોકન કર્યું હોય એમ સંભવતું નથી.

નામદાર ! અમુક પ્રકારે મનુષ્યનું મનોબળ નાશ થયા પછી તેનામાં ધાર્મિક અને નૈતિક વિચારોનો પ્રવાહ કદી હોઈ શકે ખરો ?

નારા પર ઉમા રહેલા હોવા છતાં તમારી મુખ મુદ્રા ઉપર બપનું
એક પણ નીચાન જણાતું નથી. એ જોષ મહને આશ્ચર્ય થાય છે.

અમૃત—રંક કે રાય સર્વને માથે મહોત બેસું મોડું સરળએલુંજ
હોવાથી એવો બય રાખવો નિષ્પ્રયોજન છે.

મહારાજ—ઉચ્ચ જ્ઞાતિમાં જન્મ પામ્યા છતાં, આવા નીચ કૃત્યનું
અવલંબન કરતાં તમને શરમ ન આવી ? હૃદયમાં પરિણામની
બચંકરતા પણ ન સમજાઈ ?

અમૃત—નામદાર ! શું આપ મહારા મુખથી સત્ય હકીકતજ સાંભ-
ળવા ઇચ્છો છો ?

મહારાજ—હા ! હું ધારૂં છું કે હવે જીંદગીની છેલ્લી ધડીએ
અસત્ય જોલી. અત્યાર સુધીમાં કરેલાં પાપમાં તમે વૃદ્ધિ
નહિજ કરો !

અમૃત—મહને અત્યાર સુધી એજ આશ્ચર્ય થયાં કરે છે કે એક
ધર્માવતારી અને ન્યાયી તરીકે ઓળખાતા બૂપાળના રાજ્યમાં
મને મહારા અપરાધની કીંચીત માત્ર હકીકત કહેવાની તક
આપવા જટલી પણ કોઈએ ઉદારતા પ્રદર્શીત કરી નથી. એક
ધર્મ પરાયણ નૃપતીની ન્યાય શીલતામાં અમુક અંશે ઉચીત
પ્રમાણમાં દયાનું પણ મિશ્રણ હોવું જોઈએ એ તત્વનું તમારું
રાજ્ય કર્મચારીઓએ સ્વભામાં પણ વિલોકન કર્યું હોય એમ
સંભવતું નથી.

નામદાર ! અમુક પ્રકારે મનુષ્યનું મનોબળ નાશ થયા પછી
સૈનામાં ધાર્મિક અને નૈતિક વિચારોનો પ્રવાહ કદી હોઈ શકે ખરો !

કુદરતના મનોહર બગીચામાં ખીલતા કુસુમને અકાળે ચીમજીવી
નાખવામાં આવે તો પછી શું તેના માધુર્યની આશા રાખી શ-
કાય ખરી ?

મહારાજ-કદી નહિ.

અમૃત-ત્યારે હું પણ હિંદુઓની સડેલી સમાજના બાળલગ્ન
નામક પ્રાણ ધાતક રિવાજનો ભોગ થઇ પડ્યો છું ! રાજ્ય મહારી
શારીરિક સંપત્તી પ્રતિ દષ્ટિપાત કરો ! મહારાથી શારીરિક કે માન-
સીક લેશ મન પણ શ્રમ સહી શકાય એમ આપ ધારી શકો છો ?

હું સસળ કહું છું કે-અત્યારે નહિ તો માસ બે માસ પછી
પણ મહારે રીબાઇ રીબાઇને મૃત્યુના મુખમાં તો પ્રવેશ કરવાનું હવું
જ. બહારથી ધર્મિષ્ઠનો ડાળ રાખનાર ગૃહસ્થોએ મહારા જેવા હુ;ખી
પ્રત્યે દિલસોજી બતાવવાનો કદી પણ વિચાર કર્યો છે ? સુધારકો
આર્થવતના ઉત્કર્ષ માટે મોટી મોટી બુમો મારે છે પણ આ બાળ
લગ્ન રૂપી, ઉન્નતીના વૃક્ષને જડ મુળમાંથી ઉખેડી નાખનાર એરી
જંતુના પ્રતિકાર માટે કંઈ ઉપાય યોજે છે ? હું સુધારકોના ઉત્સાહની
અવગણના કરવા નથી ઈચ્છતો. પરંતુ નામદાર ! મહારો કહેવાનો
દિવસ એજ છે કે અન્ય સુધારાઓ કરતાં આવા પ્રકારનો સુધારાની
મહારા મંતવ્ય પ્રમાણે ધણીજ વહેલી જરૂર છે. માણસના મનનો
આધાર મોટે ભાગે તનની તદ્દસ્તી ઉપર રહે છે. વિનયના વાવઝ
હરકાવનાર પ્રબુઓના સાંસારિક રીત રીવાજોનું દિગ્દર્શન કરીશું તો
જ્યારે કે બાળ લગ્નરૂપી રાક્ષસે ત્યાં પ્રવેશ કરેલો નથી. ન્યાય સુધી
ભરતખંડમાં અસરચર્યું સામાજિક નહિ પ્રવર્તે ત્યાં સુધી કશું દોષ
જેમ મહારાથીઓનું પુદ્ગલ દેહમ્, મોંઘા પ્રાચીન પુસ્તકોના પૃષ્ઠમાંજ

પ્રાતલ થશે. હરિશ્ચન્દ્ર જેવા સત્ય વ્રત ધારીયોનાં યજ્ઞગાન માત્ર કંઈયેાની જીવ્હામાં જ જણાશે. ખરી કર્તવ્ય પરાયણતા, અલૌકિક બુદ્ધિ બળ તથા ધર્મ અને નીતિનો દિવ્ય પ્રકાશ. ઇલાહી સ્વર્ગીય ઉપદેશોનો સાક્ષાત્કાર ભાગ્યેજ થશે.

દયાળુ નરેશ ! હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે નીતિના સિદ્ધાંતને પ્રાણાન્તે પણ ત્યાગવાનો મ્હારો મનોભાવ નથીતો. મ્હારી જીંદગીમાં જે કંઈ પણ પાપ કર્યું હોય તો તે આ પડેલાહેલું જ છે. મેં મ્હારા તન-મનપર બળાત્કાર કરીને પણ કુટુંબના નીચાંકિનાં સાધનો પ્રાપ્ત કરવાની શરૂઆત પાડેલી છે. પરંતુ અશ્વસોસ ? છેવટે મ્હારી શારીરિક અને માનસિક શક્તિઓ એટલી સીમા પર્યંત શીથિલ બની ગઈ કે બુદ્ધિબળ દર્શાવવાના આ જગતરૂપી વિશાળ ક્ષેત્રમાં હું તદ્દન નીર-પયોગી થયો. અનેકવાર આત્મહત્યા કરવા પણ ઉત્સુક થયો હતો. પરંતુ હાય ! મ્હારી અને મ્હારા પુર્વજોની પ્રતિજ્ઞાપર કલંકરૂપી કાળું કાળજી ઢોળાવાનું નીર્માણ થએલું હોવાથી, મ્હને મ્હારી મુગ્ધ પત્ની અને બાળકો પ્રત્યેની સ્વાભાવીક દયા ઉભરાઈ આવી. કે જેને લીધે આત્મહત્યાની પ્રવૃત્તિનો અટકાવ થયો. તુષેન્દ્ર ! કહેતાં લગભગ પ્રાપ્ત થાય છે પણ અંત સમયે અસત્ય ન ઉચ્ચારવાનો આપનો આદેશ સ્મરણમાં આવતાં, કહેલું પડે છે કે—ભુખમરાના અસહ્ય સંકટથી અજાણ કરી ટળવળતાં મ્હારાં કોમળ બાળકોના ચીત્કાર ધ્વનીથી હું અત્યંત વિવ્હળ બન્યો. પોતાના પ્રાણ સમાન વફાલાં બાળકોને અનાજ વિના કરમાતાં જોઈ, મ્હારી વફાદાર પત્નીના હૃદયભેદક ગુણ રૂઝની મ્હારે અંતઃકરણ ચીરાવા લાગ્યું ! અશ્વસોસ ! આખરે મ્હારા જીવનને વળગેલાં નીતિ અને ધર્મનાં પવિત્ર બંધનો તુડી ગયા.

અતીતીના પંથનું અવલંબ કરતા અંતર ઉત્સુક બન્યું. મહારાજ ! આ નીચ કૃત્યનો પ્રારંભ કરતા પહેલાં મને જે દુઃખ થયું છે તે માત્ર હું અને જગદીશ્વરજી જાણીએ છીએ.

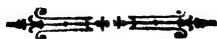
બસ ! એથી વિશેષ કંઈ કહેવાની મહારી વાંચના નથી. હવે મહારા બ્રહ્મ જીવનનો સત્વરે અંત લાવે. એટલીજ મહારી આપના ચર્ણોમાં પ્રાર્થના છે. બીજી પ્રાર્થના એ છે કે “ અનાથોનું પાલન કરવાથી પ્રભુની કૃપા મેળવાય છે.” એ વાત જો આપ સત્ય માનતા હોવ તો, મહારા દુઃખી કુટુંબને અન્નદાન દઈ રક્ષજો. હે સર્વ વ્યાપી પ્રભુ ! તમારા ચર્ણોમાં મહારી વિનંતી છે કે-મહારી પવિત્ર ભારત ભૂમિના ગૌરવને જાંખું કરનાર બાળ લગ્નરૂપી દુષ્ટ રીવાજનો નાશ કરજો કે જેથી બલિષ્ઠમાં આવું કમકમાડી ભરેલું મૃત્યુ નીરખવાનો અશ્રુજનક વિષય પ્રસંગ કોઈને પણ પ્રાપ્ત ન થાય !

પ્રિય વાંચકો ! અપરાધીના દેહમારો સાંભળી સર્વ મનુષ્યોનાં હૃદય કંઈક રસથી ભીંજાઈ ગયાં. બાળ લગ્નનો રીવાજ કેટલી સીમા પર્યંત હાનીકારક છે તેનું યથાર્થ સ્વરૂપમા બાન થયું.

મહારાજના હૃદયમાં દયા સાથે ગુન્હેગારના ઉચ્ચ જ્ઞાન માટે માનની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ. તેમના મુખમાંથી એજ ઉદગાર નીકળ્યા કે-કાયદાની દૃષ્ટિમાં તમે સંપૂર્ણ અપરાધી છો. પરંતુ તમારા આંતરિક ઉદ્દેશ અતીશય સ્તુતીપાત્ર હોય એમ સ્પષ્ટ જણાય છે. સત્યની વિલક્ષણ પ્રમા તમારા મુખ મંડળપર દૃશ્યમાન થાય છે. માટે વાસ્તવીક રીતે આ અપરાધ તમારો નહિ, પરંતુ સાંસારીક દુષ્ટ રીવાજો પ્રતિ આંખ મીંચામણ કરનાર તમારી, વિનાશકારક નિદ્રાનો ભોગ થઈ પડેલ સમાજનોજ છે.

બંધુઓ ! અમૃતના અપરાધની ક્ષમા આપવામાં આવી. તેમજ મહારાજની અત્યંત દયાશીલતાના પરિણામે કામેદ્ધ વૈદ્યોની સારવાર તળે રહી કેટલાક સમયે તે ચારોરીક સંપત્તી મેળવવા ભાગ્યશાળી થયો. અમૃત એક ક્ષિત્કૃષ્ટ જ્ઞાન શીલ વલ્લિક :પુત્ર હતો. તેથી તેણે મહારાજની આ કૃપાનો બહોલો, રાજ્યની, ખંત અને વધાદારીથી નોકરી બજાવીને વાળી આપ્યો.

દશાનાગર વલ્લિક બંધુઓને ખુશ ખબર—અમને જાણવતાં અત્યંત આનંદ થાય છે કે ભારત વર્ષમાં વસના સર્વ દશા નાગર વલ્લિક બંધુઓના ઉત્કર્ષનો માર્ગ સરળ થાય એ ॥ કૃત્ય ઉદ્દેશથી મુંઝવણમાં દશાનાગર હિતવર્ધક મંડળ સ્થપાયું છે. કોઈપણ રૂંક યાત્રિ બંધુને વિદ્યા વિમુષિત યજ્ઞનાં, તેમજ તદ્દન નિરાશ્રિત વિધવાઓને નિર્વાહનાં સાધનો ઉચિત પ્રમાણમાં પુરાં પામવાની યોજના થઈ ચુકી છે. આ શિવાય વિશેષ સગવડો કરવાનીચગવળ ચાલુ છે. આ મંડળના સેક્રેટરી મી. મણીલાલ વરજીવનદાસ શાહ. તથા મી. ચંદુલાલ કેશવલાલ ઝવેરી અને પ્રમુખ મી. ચુનીલાલ દામોદરદાસ બરશીવાળા. એમ. એ. એલ. એન. બી, વિગેરે મહાશયો નિશ્ચય થતિથા ઉત્સાહપૂર્વક જે કાર્ય બજાવે છે. તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. ઇશ્વરના ચણેામાં અમારી એજ પ્રાર્થના છે કે મંડળના નેતાઓની સ્તુત્ય ભાવનાઓ અચળ રાખો !.

સંસારી સખી અને વિરક્ત સખીનો સંવાદ.

(લખનાર-તંત્રી)

કમલીની—મુખ ચંદ્ર જ્યોતી જોઈને આશ્ચર્ય મુજને થાય છે
પરતંત્રતાની શંખલામાં હર્ષ શો દેખાય છે
નિર્દોષ સુખમય જીવન, તજી બંધન વિરે સપડાય છે
તુજ કલ્પનાનો અથ કયમ દુઃખમય દિશામાં જાય છે.

વિલાસીની—નારી જીવન સાર્થક તણી શ્રેણી નથી તું સમજતી
તજી પંથ શુભ કર્તવ્યનો તુજ સ્વાર્થ સાધક થઈ મતી
સેવા કર્યા વિણ સ્વામીની સુખ કામિની પામે નહિ
“સતિ ધર્મ” સમ સન્નારીને સુખકર નથી કંઈ જગ મહી.

કમલીની—ધિકાર છે દુઃખદાયી આ સંસાર કેરા ભારને
રહાનાર મુખ શિરોખણી છે ! સ્વાર્થમય વ્યવહારને
મદલોભ છર્ષા મોહ આદિ ખડક ભવસાગર વિષે
શત્રુ તણા સમુદાયમાં આનંદના જરીએ દીસે

વિલાસીની—કાયર સખી તુજ સાર હીન આ કલ્પનાઓ વ્યર્થ છે
પતિ ભક્તિ વિણ ઇશ્વર ભજન સુખ આપવા ન સમર્થ છે
સતિ અનસુયા તારા સીતા શા કારણે પુન્ય છે
સખિ ! દંપતીના ધર્મ સમ ના સ્વર્ગ સુખમય થાય છે

ક્રમલીની—જેયાં ધણાં નરનાર મેં ના લેશ સુખ નજરે પડ્યું
 દુઃખ અનળમાં સૌ સળગતાં ના સ્થાન શાંતિનું જડ્યું.
 જ્યાં પ્રેમ છે ત્યાં દૈવનો સંપુર્ણ કોપ જણાય છે
 ધનવંતનાં મહાલય મહીં ના સ્નેહ દર્શન થાય છે

વિદ્યાસીની—નિર્મળ હૃદયનાં પ્રેમીઓ પરિતાપથી ડરતાં નથી
 ભૂખે મરે વિણ અન્ન પણ નિતિધર્મ વિસરતાં નથી
 ભેદી વિપત્તી અન્ન અંતે વિજ્ય ભાગી થાય છે.
 સંકટ તણી સીડી વડે ઉર ઉચ્ચતા અંકાય છે.

ક્રમલીની—દેખ્યાં છતાં દુઃખ સ્પષ્ટ શિદ સંસાર બંધનમાં સડું!
 લાઠ હસ્તમાં દિપક કહે ! ક્યમ કષ્ટના કુપમાં પડું !
 મતિમંદ હું અજ્ઞાના નથી કે અંગ પિંજરમાં જડું ?
 આનંદને અંજલો કરી ચિંતા ગિરી શાને ચડું !

વિદ્યાસીની—શ્રંગારના સાગર તણું નિર તેં હજી નિરખ્યું નથી.
 મોહક નયનચર. હૃદયના અધિરાજનું દેખ્યું નથી.
 મન્મથ તણી જવીળા અલી અંતર મહીં પ્રકટી નથી.
 હજી ચિન્ત વેધક પ્રેમના ઉપવન વિષે ભટકી નથી.

ક્રમલીની—દરકારના દુઃખકાર હું એ કામના બળની કરું
 નિશ્ચય આડળ ધારી ઉરે પ્રભુ ભક્તિનું વારિ ભરું
 કાયા તણી માયાં નકામી ચાર દિનની ચોદની
 ઉપભોગના સંગીત તણા અતિ કર્ણ ભેદક છે ધ્વની

વિદ્યાસીની—અનુભવ નથી તેથીજ છે અભિમાન તારા અંતરે
 આરોગ્ય જન સમજે ન, રોગી જળ નયન શાને ભરે

મુકી માન, ભુલ્યા માન, બહુ યોગિશ્વરો દઢ ચિત્તના
નિશ્ચય સમજ શાણી સખી ! અતિ તિક્ષણ બાલા પ્રિયના

કમલીની—છે ટેક મારો એક એરી બહીકથી ફરનારના
રણધીર મન અસિધારને દેખી જરી ડરનારના
સે'શે ક્ષુધા વનરાજ પણ તે તણ કદી ચરનારના
“સંસાર છે નિ;સાર” હું એ વાક્ય વિસરનારના

વિદ્યાસીની—રચના રચી જગદીશ્વરે જોડી રૂડી નર નારની
રસરંગમાં ધરી અંગ, કરવી સરજતા અવતારની
જગવંદ દેવી લક્ષ્મીજી પણ શોભતાં વિપ્લવડે
કરનાર તુજ સમ ગર્વ, ભવ જંગલ મહીં ભુલાં પડે

કમલીની—મિથ્યા જગતના મોહપર અનુરાગના ધરવો ઘટે
પરિણામ જેતું દુઃખ છે એ સુખ શિદ અંતર રટે
કરી લગ્ન કંઈ લલના તણા સ્વામી તજી ચાલ્યા ગયા
કંઈ પુરૂષ કેરા કામિની વિણ દોઢલા દા'ડા થયા

વિદ્યાસીની—માનવ જીવન નશ્વર કયુ શુભ હેતુથી જગદીશ્વરે
જે ભય તણી કંઈ જરના ! તે શિદ હૈયામાં ભરે
બંધાય જો તુજ મત પ્રમાણે વર્તવા વનિતા બધે
અતિ નિકટ આવે અંત ! ના સૃષ્ટિ વિષે વસ્તી વધે.

કમલીની—કંપે હજી મુજ કાય નિરખી કષ્ટ વિધવા નારનું
આશ્ચર્ય તું ધરે ! ખટાર ખેંચવા ભવ ભારનું.
સ્વપ્ના સમા એ હર્ષનો સંહાર ક્ષણમાં થાય છે.
મૃગજળ તણો ઉદ્ધી વિભોડી વ્યથ તું લોભાય છે.

વિદ્યાસીની—સતિ નાર કરા ધર્મથી અગ્રાત છે અલખેલડી
 સાચા હૃદયને ના કરે ! કુર કાળપણુ અળગાં ધડી.
 કરી પ્રાપ્ત પ્રેમ પ્રભુ તણા અળગી કરે સૌ આપદા-
 સંસાર કિંવા સ્વર્ગ હો ! સાથે રહે છે. સર્વદા.

કમળીની—વ્યાધી તણી વૃદ્ધિ કરીને વૈદની પાસે જવું.
 કરી શત્રુતા શાંતિ થકી સુખ ભોગનાં ભિક્ષુક થવું.
 અકલ તણા તેં તાતનું શું ખુન કીધું છે અલી !
 મનહર મહાલય પરહરી સંતાપની શોધે ગલી.

વિદ્યાસીની—બ્યાં દ્રવ્યની છે વિપુલતા ! સહેજે નિતિ સયવાય છે.
 રમણી રસિકસંસર્ગમાં ! ના ટેક તુલના થાય છે.
 સંસારની તલવાર પર ધરી કવચ ધર્મ તણું શરે
 છે ધન્ય તેના જન્મને ! કિરતારની કરણા વરે ?

દશા પરિવર્તન—સંવેદ.

(લખનાર—તંત્રી)

શાન્તિ—ખૂંદેન વીણા ! સૃષ્ટિના સર્વ પ્રદેશોમાં જેની દૈવ્ય કીર્તીનાં સંગીત ગમતાં હતાં જે પવિત્ર ભૂમિમાં તારા સિતા, દમયંતી દ્રૌપદીઆદી વિશ્વવંદનીય નારીરત્નો નીપજ્યાં હતાં જે દેશમાં નજ જેવા પુણ્ય શાળી હરીશ્ચંદ્ર જેવા સત્યવ્રતધારી રામચંદ્ર જેવા પિતૃ વચ્ચેના પાલક અને કણુ દ્રોણ સમાન ધીરવીર મહારથીઓ પોષાયાં હતાં, જેની સમૃદ્ધિ ફળ દુપતા અને ધાર્મિક તેમજ નૈતિક બળની સરખામણીમાં કોઈ પ્રકેશ ઉભો રહી શકે તેમ નહોતું. તેજ ભારતી દેવીની આવી અશ્રુજનક અવદશા શાથી થઈ હશે ખૂંદેન !

વીણા—શાન્તી ? “ઉદય પછી અસ્ત” એ નિઃસર્ગનો એક મહાન અને અબાધિત નિયમ છે તે નિયમ પ્રમાણે હિંદમાતાનાં કુળ દિપક સંતાનો પણ દુષ્ટ દુર્ગુણો અને વ્યસનોના ભોગ થઈ અવનતિના ચક્રમાં ફસાયાં છે ખૂંદેન પ્રાચીન સમયની સન્નારીઓ પતિના સુખ માટે પ્રાણાર્પણ કરવાને તૈયાર થતી તેને બદલે હાલ મોટે ભાગે પાતિવ્રત્ય ધર્મને ખુટતી ઠોકરે ચઢાવનાર ભરથારને યુક્તિથી અકુશમાં રાખી માત્ર જગતનાં વૈભવાદી કાલ્પનીક, ક્ષણિક સુખ ભોગવવાની ઉત્કંઠા ધરાવનાર કુલટાઓ દ્રશ્યમાન થાય છે અસત્વના વખતમાં વૃષ્ટીઓ પ્રજાને પુત્રવત્ સમજી નીરંતર વાત્સલ્ય સ્નેહની દ્રષ્ટિએ વિલોકતા પ્રજાના સુખને માટે પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ ઉત્સુકતા દર્શાવતા, નીતિ અને ધર્મના સુખદાયક સિદ્ધાંતોનું અત્યંત પ્રેમપૂર્વક પાલન

કરતા દેશની આબાદિ વધારવાની ખાતર પોતાની સત્તા અને સમૃદ્ધિનો વ્યય કરવામાં અસાધારણ આદર્શ પ્રદર્શિત કરતા. તેને બદલે હાલ વ્યસની, કર્તવ્યબ્રષ્ટ, વ્યભિચારી, શૌર્યહિન, બુદ્ધી અને મૂર્ખ ભૂમાણો ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રથમના આદ્ધણો, પોતાના કર્તવ્યને પ્રાણાન્તે પણ ત્યાગતા નહિ. સ્વાર્થરૂપી રિપુથી અલિપ્ત રહી જગતના કલ્યાણનો માર્ગ નિષ્કંટક કરવા સદા-સર્વદા પ્રયત્ન કરતા હતા. પ્રજાને ઉપદેશરૂપી અમૃતપાન કરાવવામાંજ પોતાના જીવનનું સાથેક માનતા હતા. તેને બદલે હાલ શુદ્રને બારણે શ્વાન પેરે હડધુત થાય છે. હાયા પ્રાચીન રૂપી મુનીનાં સંતાનોની સ્થિતિ વિચારતાં નેત્રમાં અશ્રુજળ ઉભરાય છે. ક્યાં વિશ્વામિત્ર, વશિષ્ઠ જેવા રાજ્ય સમૃદ્ધિને પણ તુચ્છ માનનારા મહા મુનીયો ! અને ક્યાં આટા માટે અથડાતા હાલના આદ્ધણો ! જે ભારત વર્ષના ક્ષત્રીયોની શુરવીરતા આખા વિશ્વને ડોલાવતી, જેનાં પ્રચંડ ધનુષ્યોના ટંકાર પૃથ્વીને ધ્રુજવતા, રણક્ષેત્રમાં જીવનની પરવા ત્યાગી ઉન્મત્ત કેસરી સમાન ગર્જતા તેને બદલે હાલ રણભીર, બાયલા, મદિરા અરીણ ઇત્યાદી દુષ્ટ વ્યસનોમાં ફસાઈ સુસ્ત બની ગએલા-કુળ કલંક માત્ર નામનાજ ક્ષત્રીયો જણાય છે. અસલના વણિકો કે જેઓ ધર્મ અને પ્રમાણિકતા પ્રાણાન્તે પણ પરહરતા નહિ. ઉપદેશકોન જેઓ દેવ તુલ્ય ગણી માન આપતા. પોતાના દ્રવ્યને ભારત બાળકોનાં દુઃખો દુર કરવા માટે વાપરવામાં અત્યાનંદ માનતા, તેને બદલે હાલ સ્વાર્થમાં ચક્રચુર, લોભી, ધર્ષાણુ, પાછ માટે પણ સત્ય ન પાય તળે છુંદનાર, પોતાના સુખની ખાતર અન્યનાં ગળાં કાપનાર, કુર, નીચ વણીકોનુંજ અવલોકન થાય છે. પુત્રો પરણ્યા પછી પ્રમદાનેજ પોતાના સંસારની સાચી નૌકા માની માતાપિતા પ્રત્યે બળવવાની પવિત્ર દરજ્જે વિસરી ગયા છે. ક્યાં શ્રવણ

જેવા આસા પાળક પુત્રો ! અને ક્યાં આજકાલના પાશ્વિમાત્મ પવન
ધારી માતાપિતાને અક્ષલ વગરનાં ખોખાં સમજી તેમનો વાતવાતમાં
તિરસ્કાર કરનાર કુલાંગારો ! ક્યાં સ્વયંવર જેવા સ્તુતિપાત્ર રિવાજો
અને ક્યાં કન્યાને એક વિક્રય કરવાની વસ્તુ તરીકે પ્રતિત કરાવનાર
કન્યાવિક્રય જેવા નર્કગામી રિવાજો ! ક્યાં પ્રથમનાં વિદ્યા, નીતિ અને
જળ-શૌર્ય સંપન્ન દંપતી યુગલો ! અને ક્યાં આજકાલનાં ઢીંગલા
ઢીંગલી જેવાં મૂખં, બ્રષ્ટ, દુર્બળ પ્રેમહિન સ્ત્રી-પુરુષો ! બહેન ! આવી
રીતે પ્રાચીન અને અર્વાચીન રિવાજોમાં સર્વાંશે પ્રતિકુળતાજ વ્યાપ્ત
મ્મ છે. ત્યાં આપણી આથી પણ વિશેષ દુઃખદ દશા થાય તેમાં
આશ્ચર્ય જેવું શું છે !

શાંતિ—બહેન ! દુઃખનો મહાસાગર દષ્ટિ સમીપ દેખાવા છતાં
ભારત વાસીયોનાં ચક્ષુ શા માટે નહિ ઉઘડતાં હોય ! સુધારારૂપી
હોદ્દીયોની યોજના શામાટે નહિ કરતા હોય !

વીણા—શાંતિ ! જે મનુષ્યોને બ્રષ્ટતાના પંકમાં પડી રહેવાની
આદત પડી ગઈ હોય છે તેમને એ બ્રષ્ટતાની વાસ્તવીક ભયંકરતા
પ્રતિત થતી નથી. દાખલા તરીકે—આપણે એકાદ, પુત્રીના પૈસા લઈ
વેબવની વાંચના રાખનાર ગૃહસ્થને પ્રાર્થનાના રૂપમાં કહીએ કે “ભાઈ
આ કૃત્ય ઘણુંજ કુર છે. પ્રભુની પવિત્ર આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવા
ખરાબર છે ” તો તેના જવાબમાં તે એમજ કહેશે કે “બહેન તમારા
ઉપદેશની કીંચીત માત્ર આવશ્યકતા નથી” અર્થાત અવિદ્યારૂપી અંધ-
કારમય પ્રદેશ હોય અને સ્વાર્થરૂપી પવનની પ્રબળતા હોય ત્યાં જ્ઞાન
ઢિપક કેટલીવાર ધ્વી શકે ?

શાંતિ—પણ ખૂંદેન ! મહારી માન્યતા પ્રમાણે જો કર્તવ્યના જ્ઞાનથી રહિત જનોને હંમેશા અસરકારક રીતે ધર્મ અને નીતિના બોધ કરવામાં આવે તો બેશક તેઓ સુધરી શકે. “ પત્થર પણ નિત્યના ધસારાથી ધસાય છે ” એ વાક્યની સત્યતાનાં કંઈ શંકાશીલ થવા જેવું છે ?

વીણા—ના ખૂંદેન ત્હારું કથન અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. દ્રઢતા અને ખંત પૂર્વક પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો વિશ્વમાં એવી એકપણ વસ્તુ નથી કે જેનાપર વિજય ન મેળવી શકાય ? પણ કહેતાં ઘણીજ દિલ્લગીરી થાય છે કે ઉપદેશકો કવિઓ અને અંધકારો કે જેઓ દેશની ઉન્નતિ રૂપી ઇમારતના સ્તંભ સમાન છે તેમની સ્થિતિ અત્યંત શોચનીય છે. ઉપદેશકો અને અંધકારો દુર્ગુણરૂપી કાદવને સહબોધના નીરથી ધોઈ નાખવા ઘણા ઉત્સુક હોય છે. પરંતુ ધન અને વૈભવના મદમાં અંધ બની ગએલ શ્રીમંતો તેમની લેશ માત્ર કદર ન કરતા હોવાથી અને તેમના પ્રતી નીરંતર તીરસ્કારની દૃષ્ટિએ નીહાળતા હોવાથી તેમના ઉત્સાહની ગતિ મંદ પડી જાય એ સ્વાભાવિક છે, એક જ્ઞાનહિન નીતિના સુત્રને ષગવળે છુંદી નાખનાર ગાડીઘોડામાં ફરતો જણાશે. જ્યારે પોતાના દેશની દુઃખદ પરિસ્થિતિ માટે રાત્રી દિવસ ચીંતા કરનાર સુધારાની યોજનાઓ કરવા ઉત્સુકતા ધરાવનાર એકાદ કવિ વક્તા કે અંધકારની આર્થિક સ્થિતિનું અવલોકન કરતાં નયનમાં પાણી ભરાયા વિના રહેશે નહિ કહે ખૂંદેન ! દેશનેા ઉદ્ધવ કેવી રીતે થાય ! પોતાના મોજશોખ માટે હજારો રૂપિયા ઉઠાવનાર વ્યસન વ્યભિચાર આદી દુષ્ટ માર્ગે લખલુંટ દ્રવ્ય વાપરનાર ધર્મોધતાના પડદા પાછળ રહીને ગુપ્ત રીતે ગરીબોનાં ગળાં પર પ્રાણુધાતક હથી-

યાર ફેરવનાર શેડીયાઓને એકાદ ધાર્મિક કે નૈતિક વિષયનું પુસ્તક ખરીદવા આર્જવતાપૂર્વક કહેવા છતાં પ્રત્યુત્તરમાં માત્ર “અમને વાંચવાની કુરુક્ષેત્ર નથી” એજ હૃદયવેધક વાક્ય સંભળાય. ત્યારે કહે “હેન! ધર્મ અને નિતીનો વિસ્તાર કેવી રીતે થાય !

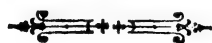
શાંતિ--ખરેખત જુદેન ! આ જોતાં તો દેશને દુઃખદ સ્થિતિમાં નાખનાર એ મદાંધ ધનીકોજ કહી શકાય.

વીણા--પણ ચિંતા નહિ. જ્યારે અધર્મ અને અનીતિ પોતાની સંપુર્ણ ભયંકરતા તેમને દર્શાવશે ત્યારે જરૂર તેઓ દેઘાણે આવશે. પોતાની ખેદરકારી માટે અત્યંત પસ્તાવો કરશે.

શાંતિ--જુદેન ! હું આંતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છું છું. કે એ વૈભવમાં મહાલનારાઓની મતીમાં પરિવર્તન થાય અને દેશમાં ધર્મ અને નીતિના સુખદાયક સમીરને ફેલાવનાર ઉપદેશકોનું ઉચિત સન્માન થાય.

વીણા--હું પણ પ્રભુ પ્રત્યે નમ્રતાપૂર્વક એજ માગું છું કે તહારી આ આંતરીક ભાવનાઓ સફળ થાય. અસ્તુ !

મહાત્મા અને મુમુક્ષ સંવાદ.

(લખનાર-તંત્રી.)

મુક્તાનંદ--ઓ શેઠજી ! તજી શાન્તી સીદ ચિંતા ઉરે નિશ્ચિન ધરો !

સાધન છતાં સુખનાં સકળ ક્યમ કાઢના વનમાં રરો !

નાણું અને વૈભવ છતાં સંતોષ ના દેખાય છે

ધધર તણા, ઐદાર્યનું સાર્થક જરી ના થાય છે.

માણુકલાલ--થઇ ભગત, જગત જનો તણાં નેત્રો વિષે વેળુ ભરો
વાતો કરી કે વહેમની ! વિણ મહેનતે પૈસા હરો !
ભોજો નથી આ દાસ કે ! પરલોક ભય અંતર ધરે
દુષ્કાળને દેખ્યા વિના નહિ પ્રાણને અળગો કરે.

મુક્તાનંદ--આવે દયા મુજને અતિ, મતિમંદ શિદ શંકા કરે
જર લોભનો લવ લેશના ઉદ્દેશ છે મુજ અંતરે
કરી કર્મ કુર અનેક તેં ધનકોપ પ્રેમ ધરી ભર્યો
નિજ દેશના હિત કારણે ના એક પૈસો વાપર્યો

માણુકલાલ--પૈસા તણી કીંમત તમે નથી સમજતા મહારાજજી
ઝોળી નથી કર ઝાલવી ! ધરખારને ઐરાં તજી
કરકસર વિણ ના વિત્તની વૃદ્ધિ કદાપી થાય છે
પરમાર્થ ઉર ધરનાર કે ધરધર જીએ અથડાય છે

મુક્તાનંદ--કર ખ્યાલ કરી સ્થિર ચિત્ત, વાદળ મોહનું તુજપર દિસે
તહારી નથી કંઈ ચીજ આ વૈભવ ભર્યા મંદિર વિષે
લાખે જનો ચાલ્યા ગયા હીરા, મણી, મુક્તા, તજી !
સ્નેહી ન કે સાથે લીધું ! બસ ! અગ્નીથી મૈત્રી સજી !

માણુકલાલ--ધન્યર ભજન કરવા તણું ધડપણ નથી ચાલ્યું ગયું
ચૌવન તણું સામ્રાજ્ય છે ! નથી વહેમ મોહું ઉદભવ્યું
જંજળને તજવા તણી ગુરજી હજી બહુ વાર છે
સુખ ભોગનું ઉપવન ખીલ્યું ! વૈરાગ્યપર ના ખ્યાર છે.

મુક્તાનંદ--ચૌવન જતાં આવે જરા ! ગાત્રો શિથિલ થઇ જાય છે
ગતિ મંદ થઇ ઉત્સાહની ! જગનાથના સમશય છે
રસ્તો વિકટ પરલોકનો ! સ્થાયક નકો દેખાય છે
પરમાર્થ વિણ્યે અવસરે ! ના કોઇ ખેલી થાય છે.

માણેકલાલ—કરતાં ઉડો વિચાર મુજને બહેમ પેદા થાય છે.

શાસ્ત્રા તણા લખનાર સૌ દાંભિક જન સમજાય છે.

વ્યાપાર ધંધો ના સુઝે! ભૂખ દુઃખથી અકળાય છે

તેથીજ આજે હિંદમાં બહુ સાધુડા ઉભરાય છે,

મુક્તાનંદ—સાધુ ન તે શયતાન છે જે જરતણી પરવા કરે!

તારી શકે નહિ અવરને! ના દુષ્ટ એ પોતે તરે!

સાધુ ખરો છે એજ કે કલ્યાણ ધર્યે જગતનું

દુઃખ કાપવા મોહાંધનાં અમૃત સિંચે બોધનું,

માણેકલાલ—ઉપદેશકોનો અવનિમાં દુષ્કાળ છે નિશ્ચય પડ્યો.

શોધું બહું મહેનત કરી પણ એક ના નજરે ચઢ્યો.

છાયા વિલોહી કાયની બીક ભૂતની ધરનારના,

ભાવી તણા ભયથી ડરી સ્નેહીસગાં તજનારના.

મુક્તાનંદ—જે પુત્રને પત્ની ઉપર તુજ સ્નેહ દીસે છે અતી

નહી મળે કાળે આપશે સુખકાર આશ્વાસનરતી

અવિચળ તજ આનંદ થીંદ કાદવ મહી રાખે મતી

સેવા કર્યા વિણ રંકની ના રીઝશે જગનો પતી

માણેકલાલ—મંગળ ગીતો ગવરાય ત્યાં ઉપદેશ ના શોભે જરા

દ્યો ચાખવા સુખ ભોગને! વૈરાગ્યની શી છે ત્વરા!

મોટર બગી કેરી મઝા ના સંતથી કલ્પાય છે

બહુ કષ્ટથી જર મેળવ્યું! ના સહેલથી છોડાય છે

મુક્તાનંદ—વિકાળ કાળ નીહાળતાં થાશે વિભાસણ ઉરમાં

ઓ મૂર્ખ શીદ તણાય છે. ! અભિમાન કેરા પૂરમાં

આજે અગર કાલે જવું! દિન મ્હોતનો ન જણાય છે

અણચિંતવ્યો હલ્લો કરે! મનમાં બધું રહી જાય છે

માણેકલાલ—જેયું બધું મહેં જગત સૌ ગિત દ્રવ્ય કેરાં ગાય છે
 યૌવન તણા અધિકારમાં માળા કદી ન જણાય છે
 શીખ આપની સમજે બધા તો કોણ વ્યાપારી થશે ?
 વૃદ્ધિ થતાં ત્યાગી તણી આબાદીના કંઠ વાધશે.

મુક્તાનંદ—ગૃહ ત્યાગીને વનમાં જવા ઉપદેશ હું કરતો નથી
 સુત, નાર, વિસરવા તણાં હું વાક્ય ઉચરતો નથી
 સંસારમાં રહેવું છતાં નિજ ધર્મ ના તજવો કદા
 ઉત્સુક થવું નિજ બંધુજનની કાપવા સૌ આપદા.

માણેકલાલ—પરિશ્રમ થકી ધન મેળવી શું પારકાને આપવું ?
 માગે પ્રિયા મૌતિક ! મણી ! તેનું હૃદય સંતાપવું ?
 પરમાર્થની પરવા કરી તરૂં સ્નેહ કેરું કાપવું ?
 વ્યાધિ થયા વિણ અંગમાં ! ઐપધ કદુ શિદ કાકવું ?

મુક્તાનંદ—ધિકાર છે તુજ સ્વાર્થમય ઉદ્દગારને ઓ પાપીયા
 યમ મારથી ન મુકાવશે ! પ્રિય,—પુત્ર બંધુ કે ત્રીયા
 બ્રાતા સમાન વિલોકવાં સંતાન સૌ ભારત તણાં
 પરમાર્થના ઉદ્ધાનમાં મહેકે રૂડાં પુખ્તો ધણાં

માણેકલાલ—પરમાર્થને વ્યાપાર ખે બાબત નહીં સચવાય છે.
 ખે નારીઓના નાથને ના સુખ કંઠ દેખાય છે
 બહુ વિષયને અવલોકતાં અંતઃકરણ અકળાય છે
 પરમાર્થના પરિણામમાં ભીક્ષુક દશા દેખાય છે

મુક્તાનંદ—આંખો ઉઘાડી મૂર્ખ જો ! શુભ સમય આ ચાલ્યો જશે
 ચંચળ ગતિ અતિ લક્ષ્મીની ! કદી એક સ્થાને ના વસે

પરમાર્થ પર ધરી પ્રેમ કર ઉપયોગ કંઈ પૈસા તણો
સાર્થક જીવનનું થાય ને ખંધાય કીર્તિ તોરણો

માણુકલાલ—કીર્તિ તણી વૃદ્ધિ થકી કંઈ પેટ પોષાતું નથી
યમરાજના દરબારને રસ્તે જવું મટતું નથી
વિણુ સ્વાર્થ ના જન કો સ્થળે કરતો ગમન દેખાય છે
સંતો તણા અંતર વિષે પણ સ્વાર્થ અવલોકાય છે

મુક્તાનંદ—પશુપક્ષીને નીચ વ્યક્તિઓ પણ પેટનું પુરું કરે
કર કંઈ વિચાર ગમાર ! અર્ધું જ્ઞાન શીદ જગદીશ્વરે
કીર્તિ વિનાના જીવનની કીંમત કશી ન ગણાય છે
ડંકો થતાં મૃત્યુ તણો કળી દેહની કરમાય છે

માણુકલાલ—દાનેશ્વરી પણ મ્હોતને શરણે થતા દેખાય છે
પાપી અગર જ્ઞાની સહુ જન એક રસ્તે જાય છે
કાયા કરો મુજ અમર તો માનું શિખામણુ આપની
ખોલી સદાવ્રત અન્નનાં ખાંધુ ધ્વજનઓ ધર્મની

મુક્તાનંદ—જ્યથોષ જેના નામના સર્વ સ્થળે ખોલાય છે
શુભ કૃત્યની સૃષ્ટિ વિષે સાચી પ્રશંસા થાય છે
જેના વડે આશ્રય વિનાના રંક જન પોષાય છે
મૃત્યુ થતાં પણ અમર નર સૌ લોકમાં લેખાય છે
નળરાયનો નથી દેહ પણ યશગાન જન મંડળ કરે
પરદુઃખ દુર કરનાર વિક્રમ ભૂપને ઉર સૌ સ્મરે
કર કોટ સુંદર, કીર્તિનો આ જાંદગી મોંઘી મળી
આજસ કયે ચાલી જશે ! જ્યમ થાય નભમાં વીજળી.

સ્વસુર ગૃહે સીધાવતી પુત્રીને માતાનો ઉપદેશ.

(લખનાર-તંત્રી)

હરીગીત છંદ.

સંસારના ઉપવન વિષે તુજ જીવન આજે વિચરે
મટી બાળપણુ યૌવન તણી કંઠ વિરલ સત્તા વિસ્તરે
કર્તવ્યનું બંધન નુતન તુજ શિરપર મૂકાય છે
ગૃહરાજ્યની રાણી તણાપદથી અલંકૃત થાય છે. ૧

શણુગાર સદગુણના સજી કુળ તાતનું દીપાવળે
વૈભવ તણી તૃષ્ણા તજી સંતોષ ઉર શોભાવળે
ધારી વિનય અંતર વિષે અતિ નમ્રતાથી વર્તળે
અંકુશવડે મન અશ્વપર સાગર સમી ગંભીર થળે. ૨

સન્માન કરળે નાથનું નિશદિન અતિ ઉદ્ધાસથી
સ્વામી સમું સન્નારીને સુખકાર કંઠ જગમાં નથી
ભક્તિવડે ભરધારની ભવ ભય નિકંદન થાય છે
આ વિશ્વરૂપ સિંધુ દુઃખદ પતિ નાવથીજ તરાય છે. ૩

આજા સ્વસુર સાસુ તણી આનંદ પુર્વક પાળળે
સ્વામી તણાં સ્નેહી સગાં સૌ માનથી નીહાળળે

છાયા વિભોક્ષી કષ્ટની કદી ક્રોધને વશ થઇશ ના
શાન્તીરૂપી સહચારિણી અળગી થવા તું દઇશ ના. ૪

કદી લોભ વસ્ત્ર સુવર્ણનો અંતર વિષે રાખીશ ના
તજ સમ્યક્તા સુખદાયીની અભિમાનનું જળ પીશ ના
સ્વામી તણી છાયા શિતળ એ શ્રેષ્ઠ સુખ છે નારનું
પતિ પુજનમાં સાર્થક ખરું અબળા તણા અવતારનું. ૫

પતિ દેવને પડતા મુકી મંદિર વિષે ભટકીશના
બની વહેમને આધીન શિર પથર થકી પટકીશના
તજ લાજ લજ્જ તણાં ફટાણાં ગાનના ગાવા જતી
સુખ ક્ષણિકના ઉપભોગમાં કો દિવસ ના ધરતી મતી. ૬

જક ઝાલીને કો વાતની સંતાપતી ના કંથને
જવ જાય પણ તજતી નહિ સંતોષના શુભ પંથને
વિષુ સંમતી સ્વામી તણી ડહાપણુ ચલાવીશ ના કદા
બનજે અનુકુળ નાથને સંભાળપૂર્વક સર્વદા. ૭

ગણુજે શિયળરૂપ દ્રવ્યને અતિ પ્રાણુથી પણ કીંમતી
પર પુરૂષને અંતર વિષે ના સ્વપ્નમાં પણ કલ્પતી
સાવધ રહીને ચાલજે જરૂરી જનોની જીજ્ઞાસી
એકાન્તમાં ના વાત કરવી વૃદ્ધથી કે બાળથી. ૮

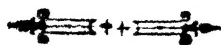
કદી દુઃખદ પળ આવી ચડે શિલ વ્રત તણા સંહારની
સજી શૌર્ય ધરજે યસ્ત્રકર. કૃતી સ્મરુ કરી વિરનારની

આસ્થા અવિચળ હોય તો જગનાથ સદાયક થાય છે
અભિચારને ગ્લાનારેના ઇવન દિપક પ્રગ્લાય છે. ૫

હૃદયેશનું વર્તન કદી નિતિ-ધર્મ ઉચ્છેદક દિશે
સમગ્નવવા એકાન્તમાં ભરિ નમ્રતા વાગ્મી વિશે
અનીતિ તણા દુઃખ દુઃખને દાટાંત દહ દર્શાવતું
ધરી વૈરને અંતર વિશે, શુભ ચત્તમાં ન શિથિલ થવું. ૧૦

મન વચનમાં ધરી ગુહના આશિષ્યને જગકાવજે
કરી પ્રાપ્ત પ્રેમ વડીલનો કાર્તિ સમીર પ્રસરાવજે
કદી અંગમાં આગસ આરિને પાય ધરવા દુઃખ ના
કુસ્મદ મળ્યે પળ કે રથજે પરવાનગી વિણ જરૂરના. ૧૧

ગૃહકાર્યને ભોગ્ન વિશે ગુરુ સ્વચ્છતા દર્શાવજે
અનુરાગ રાખી ધર્મમાં નૈતિક ગળ વિદસાવજે
કેવલ થઈ કર્નવ્યમાં સુખદાયીની સૌને થજે
વર્તન તણા માધુર્યથી નિર હરિનું વર્ણવજે ૧૨

હુરીગીત હંદ.

પાપી પીતા સંસારમાં વિપ રેડવા તૈયાર છે,
પરવા નથી આળા તણી કહ્યાર સાથે પ્યાર છે.
બાલું નથી કો વિશ્વમાં સૌ સ્વાર્થનય બ્યબાર છે
રહાયક થવે બગલાય : ના એકે અવર આધાર છે.

—વધુ માટે “ચંદ્રમણી” નાટક વાંચો.

ક્રીમત માત્ર ૦-૨-૦

અભિમન્યુનું યુદ્ધ ગમન ક્રીમત—

૦-૬-૦

વસંત સુલોચના અથવા પવિત્ર પ્રેમની પ્રતિમા

જેમલ ૧૬ પેછપૃષ્ટ ૧૪૦

ક્રીમત માત્ર ૦-૮-૦

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું—

મણીલાલ હવરામ ગાંધી, જાદરકર.

૦૦ દશા નાગર વણીક હિત વર્ધક મંડળ

નં. ૧૮ સી. પી. કેન્દ્ર પેટ—નુમ્બર

પેટ નં. ૪

ધી સાહિત્ય પ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
શા. નંદલાલ ચુનીલાલ પ્રોડીવાળાએ છાપ્યું
આડોચ.—અમદાવાદ.

